

A kötélháncos magányossága.
(Rabár Ferenc azonos című könyvének bemutatása a 2002. évi
könyvhéten.)

1972-ben történt, Sziénában. A fülledt nyári estén a lenyugvó nap még egyszer végigpásztázott a város szűk utcácskáin. A két ház sor között magasan, fenn kötél feszült. A kötélen óvatosan ember lépkedett: Emilió, a kötélháncos. Kezében hosszú bot. Alatta nem védte hálót. Tátongott a mélység. Amikor elébb lendült, selyem-, talán vászon-, cipőjét végigcsúsztatta a kötélen, s mielőtt áthelyezte volna rá testsúlyát, lepillantott. És akkor tekintetünk, akkor és ott legalábbis úgy éreztem, összekapcsolódott. Nézése megható, zavarba ejtő, már-már elviselhetetlen magányosságról árulkodott. Akkor, és ott értettem meg, vagy inkább: *éltem át*, először a kötélháncos magányosságát, amely furcsa kétarcú jelenség.

A kötélháncos egyrészt a *közösség*, a polisz, gyújtópontja. Amikor a mutató után a kocsmában a közönségével ünnepel, soha nem látott tájakról hoz hírt, mesél. Személye borzongató vágyaink beteljesülését hordozza. A megérintett elérhetetlent. Tette helyettünk provokálja a végzetet, anélkül, hogy saját kockázatunkat vállalni kellene. Hozzáérni, vállalt megvergetni, netalán barátnak nevezni sokak által vágyott személyes öröm, kitüntetés.

És mégis, ott a kötélen, ő a végtelen *magány*. Ő az, akivel senki nem vállal, mert senki nem vállalhat, közösséget, aki sorsát senkiével nem kapcsolhatja össze. Döntésében, mozgásában megoszthatatlanul *magára utalt*.

Ma, 2002-ben, Budapesten, kezemben könyvet tartok. Címe: „A kötélháncos magányossága”. A kötet szerzője Rabár Ferenc, akinek publicisztikája, válogatott tanulmányai jelentek meg, az idei könyvnapra, e címen. Kötetének névadója egy, a kötetben is megtalálható, tanulmánya, melyben a szerző a 90-es évek Magyarországnak szorító helyzetét vázolja, amely helyzetet a világ nemzetközössége ugyan érdeklődéssel szemlélte, amelyben megtett sikeres lépéseket talán udvariasan megtapsolt, ám biztonsági hálót nem feszített alá, „kötélháncunkban magányosak vagyunk” – írja a szerző.

E ragyogó, érzékletes kép pontosan jellemzi akkori (s minden bizonnyal mai) helyzetünket. Mégis, e találó szimbólum, talán mélyebb rétegekből jött. Talán tudat alatt, de Feri, Rabár Ferenc saját, megélt léthelyzetéről árulkodik.

E léthelyzet két pilléren nyugodhatott.

Mindenekelőtt Rabár Ferenc nem absztrakt teoretikus volt. Élete, tevékenysége, személyisége mindig is gyújtópontja volt a közösségnek, amelyben munkálkodott. Vállalatának, nemzetközi kutató csoportjának, miniszterként országának véleményformáló, irányt mutató, közösség-szervező, -képző magja volt. Minden munkája, teljes tevékenysége, sőt személyes élete is az emberekről, az emberekért szólt. Az Isten-saját-képmására-teremtett-ember **méltósága** volt az, ami foglalkoztatta, s az, hogy e méltóság miként közelíthető meg legjobban **véges feltételeink** között. Ez volt lényege tevékenységének, ez a mondanivalója, kvintesszenciája a jelenleg közreadott kötetnek is. Hogyan lehet megtalálni e méltóságot a kifosztott környezetben, szegénységünkben, szociális egyenlőtlenségeinkben, a globális kapitalista gazdaság merev korlátai között.

Az ember méltóságának felismerése nála egyben **hit** az ember **szabadságában**, és az erre való **képességében** is. Emlékszem rá, mint munkatársa, magam is heves ellenzői között voltam, amikor az 1970-es években, az akkori szocializmus blokkoló-órás bürokratizmusában, munkatársai számára több hónapos nagyságrendű alkotó szabadságot kezdeményezett. „Értsétek meg! Ez nem egyszerűen jóság – érvelt. Meglátjátok, az első hetek lézengése után, az értelmes ember nem lesz képes nyugodni. Alkotó tevékenységet keres. S az új, szabad feltételek kitágítják invenciók tere lehetőségeit!”

És itt érintjük a kötéláncos léthelyzetének másik alkotóelemét. Rabár Ferenc ugyanis **független**, szuverén személyiség volt. Felette, kívül állt papír ízű elméleteknek, politikai ideológiáknak, csoportoknak, populáris vélekedéseknek. Független volt, mint menedzser, független, mint közgazdász, független, mint politikus. Csak lelkiismeretének tartozott felelősséggel. Mint független személyiségnek, magának kellett meghoznia döntéseit. Ebben nem segítette, mint oly sokunkat, a konvenciók biztonsági-zsinórja. Így döntött, szuverén módjára, felhatalmazás nélkül, a taxis sztrájk idején, így döntött akkor, amikor

személyes kutatói szabadsága érdekében lemondott igazgatói megbízásáról, s így döntött akkor, amikor elméleti közgazdászként, a modellek hűvös racionalitásának ellenében, az etikai humanizmus diktálta igazságot merte kimondani, a meghatározó, hivatalos iskolák sokszor oly erőszakosan sulykolt elméleteivel szemben. Ahogyan egyik tanulmányában párhuzamot von Hayek és Soros György között, akik közül talán Hayek volt logikailag következetesebb, ám – mint Rabár mondja – az adott kérdésben, mégis Sorosnak volt igaza. Ezt, a logikaitól oly sokszor különböző, igazságot merte vállalni, kimondani, cselekedni ő is.

Merte vállalni az iskolákon kívül állók különvéleményét. Musillel együtt vallotta, ahogyan idézi is, az élet nem egyszerűen az objektív igazságok halmaza. Mert „...ha szeretünk, szerelemmé válik minden, még ha önmagában fájdalom vagy ellenszenv is. A kis faág és a fakó ablaküveg az esti fényben mélyen a lényünkbe merül, szavakkal alig kifejezhető élménnyé válik. A dolgok mintha nem fából, kőből lennének, hanem grandiózus és végtelenül törékeny-finom immoralitásból, mely érintésünk pillanatában mély, morális megrázkódtatássá alakul át.” Ezt, a **morális megrázkódtatás pillanatát** próbálta tanulmányai nagy részében tetten érni!

A morális alapokon nyugvó függetlenség volt az, amely következtében szembe mert nézni korunk alapvető kérdéseivel, nem kenderzte azok nehézségeit, s megoldásul mindig a morálisan elfogadhatót javasolta, még ha nehéz is volt kimondani azt. Nemzet, globalizáció, szegénység, környezetszennyezés, politikai kultúra, s mindezek keresztezési pontján az ember. E kérdések tárgyalásához közgazdászként mert olyan fogalmakat használni, mint szolidaritás, szeretet, felelősség, másokkal való törődés.

Etikai megfontolásból emelt szót azért, hogy politikai csatározásaink, érveléseink ügyekről szóljanak, s ne szenvedélyesen személyekről. De ebben is kívülálló maradt! Ahogy kötéltáncosként, magányosan küzdötte végig a taxis sztrájkot, amikor nem a presztízst, nem közgazdasági racionalitást, de az emberi méltóságot védte, amint azt a kötetben megjelent interjú is tanúsítja. Erről szólt miniszterségéről való elegáns lemondása, ahol megint csak nem emberi hiúság, nem az átlagos közgondolat, a hatalom megtartása, de egy magasabb etikai szempont vezérelte. S ebben a helyzetben nem a sértődöttség, de a közös ügy továbbvitelének gondja hangzik – a könyvben is közölt –

lemondó leveléből. Mert elegánsan tudott saját magán is *kívül* maradni! Pedig személyes élményeimből tudom, hogy belül Neki is fájt!

Emberi méltóság és függetlenség. Ez volt az a két elv, amelyek megélt életté-váltása kötélrancossá, magányossá avatták, akkor is, amikor munkatársai, barátai, hallgatói rajongva vették körül, szerették, idézték, emlegették.

Már pályája vége felé, egy volt munkahelyi összejövetelen, az általa egykor vezetett Infelor munkatársainak találkozásán, fogalmazta oly szépen számunkra. „Tudjátok, sohasem azt éreztem, hogy igazgatótok vagyok. Inkább azt gondoltam, hogy Balu vagyok a medve, Kipling Dzsungel könyvéből, aki az *igazságra* tanítja, oktatja – olykor, ha kell megmancsolva – a kis ember-fiát, aki egykor hatalmasabb lesz nála. Íme, folytatta, ez az idő bekövetkezett. S immár ma talán nem is Balu vagyok, a hajdan erős tanító, hanem inkább a kopott, szőrét vesztett játék: Mici Mackó, akit gazdája Róbert Gida egyik lábánál fogva, vonszol fel a lépcsőkön, s miközben a mackó feje oda-oda koppan, gazdája álmosan így biztatja, „No, gyere aludni kicsi, öreg medvém””.

De ma, ha együtt elolvassuk e könyvet, amelyet kezemben tartok, csodálatos metamorfózisnak leszünk tanúi. Újra Balut hallhatjuk, az ember-vadon független, bölcs tanítóját, akinek nem rész-igazságokra futotta csupán, aki mert nem csak egyszerűen logikailag következetes lenni, de merte élni, felmutatni az élet ama teljesebb igazát.

Kívánom e könyv minden olvasójának, hogy szívével, eszével fogja fel e magasabb rendű igazság szépségét, erejét. S ha ezt megértettük, együtt mondjuk: Köszönjük Balu, köszönjük Feri, a *reményt!*

Budapest, 2002. június 10.

Havass Miklós